

Sara Wallace Goodman, *Citizenship in Hard Times: How Ordinary People Respond to Democratic Threat*, Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2022, 219 p.

Seda ÇALIŞIR*

2000’li yıllar ile demokrasilerin yaşadığı aşınma ve artan otoriter eğilimler, karşılaştırmalı siyasetin en tartışılan konularından olmuştur. Bunların yanında siyasal kutuplaşmanın ve popülist liderlerin artış göstermesi de demokrasinin nasıl korunabileceği konusunu gündemde tutmaktadır. ‘Üçüncü Dalga’ demokrasilerle de sınırlı kalmayan bu tehdit durumu, gelişmiş demokrasilerde de karşılık bulmaktadır. Demokrasinin tehdit altında olduğu vurgusu yapan bu başlıklar genel olarak demokratik kurumların işleyişi, seçimlerin adil ve serbest gerçekleşmesi gibi minimal demokrasi tanımı çerçevesinde ve siyasi elitlerin bu durumlar karşısında aldığı pozisyonlar üzerinden değerlendirilmektedir. Demokratik düzenin, siyasi elitler ve kurumlar kadar bir diğer vazgeçilmez aktörü de vatandaşlardır. Tehdit altındaki demokrasilerde vatandaşların ne gibi inisiyatifler aldığı ya da almaya hazır olduğu konusu ise tüm bu gelişmelerin gölgesinde kalmaktadır. Vatandaşlar sadece oy veren birer katılımcı olmanın ötesinde demokrasinin ve değerlerin koruyucusu olarak da değerlendirilebilir.

2022 yılında Cambridge Üniversitesi Yayınları tarafından yayınlanan bu kitapta Goodman, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere ve Almanya gibi konsolide demokrasilerde vatandaşların demokrasiye yönelik tehditler karşısında nasıl pozisyon aldığını, önerdiği “vatandaş temelli demokratik istikrarsızlık teorisi” üzerinden irdelemektedir. Kitabın sunduğu üç temel argümandan ilki, vatandaşlık kavramının demokratik hükümetlerin temel bir kurumu olduğudur. Bireyler, ulusal birlik çatısı altında birleşerek ortak değerlerini koruma eğilimi göstermektedir. İkinci argümanda yazar, savunulan ortak değerlere bir saldırı durumunda bu birliğin demokratik istikrarsızlık yönünde ilerlediği ve bireylerin, demokrasi tehdidinin ‘tarafı’ haline gelerek hareket ettiğini göstermektedir. Son argümanda ise taraf haline gelen vatandaşların, söz konusu demokrasi tehdidinin boyutunu büyüttüğü ve muhtemel çözümlerin siyasal kutuplaşma ile sekteye uğrayabildiğine yer verilmektedir. Değerlendirmenin devamında, kitabın içeriği takip edilerek Goodman’ın söz konusu argümanları hangi yöntem ve verilerle desteklediği ele alınacaktır.

* İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, E-posta: calisir.seda@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6067-585X

Kitabın giriş bölümünde incelemeye konu olan üç ülkenin hangi nedenlerle seçildiğine değinildikten sonra demokrasi tehdidinin ne şekilde ortaya çıkabildiği geniş bir literatür taraması ile okuyucu ile paylaşılmaktadır. Bu bölümde yer verilen iddiaya göre günümüzde yaşanan demokratik yozlaşma, yeni demokratikleşmiş ve liberal demokrasinin uzun süredir işlediği ülkelerde benzer şekilde gerçekleşmektedir (s.4). Bu çıkarım için fazla genelleyici olduğunu ve bu iddiayı destekleyecek literatürden örnekler paylaşılmadığını belirtmek gerekiyor. Öte yandan bölümün devamında, ileri demokrasilerde demokrasinin yozlaşmasının sinsice ve yavaş yavaş gerçekleştiğini de paylaşan yazar, farklı olgunluk seviyelerindeki demokrasilerde vatandaşların da farklı roller üstlendiği vurgusunu yapmaktadır. Bu son noktadan hareketle, liberal demokrasilerin sadece kurumların işleyişi açısından değil aynı zamanda vatandaşların 'sorumlu' vatandaşlar olarak kurumların işleyişine katkı sağladığının altını çizmektedir. Seçmen olarak oy verme davranışının demokrasinin işleyişi için önemine dikkat çeken yazar, aynı zamanda seçmenlerin demokrasiyi tehdit eden popülist partileri destekleyebildiğini ve demokrasinin savunucusu değil zarar vereni de olabildiğine ver veriyor. Özellikle Almanya gibi oransal temsili sistemin işlediği demokrasilerde ana akım siyasi partilerden uzaklaşan seçmenin aşırı sağ-sol partileri desteklemesi de demokrasiyi tehdit etmektedir.

İkinci bölümde vatandaşların sahip olduğu değerler üzerinden vatandaş temelli tanımladığı demokratik istikrarsızlık teorisini tanıtmaktadır. Burada kullandığı varsayım, minimal demokrasi tanımının vatandaşı, oy veren bireyler olarak sadece 'davranışsal' değer sahibi olmasına indirgemesidir. Demokrasinin krizini anlamak noktasında vatandaş merkezli bir yaklaşımın da vazgeçilmez olduğu düşüncesiyle geliştirdiği subjektif yaklaşımda vatandaşlar, *davranışsal, inanca dayalı ve aidiyete dayalı* değerler üzerinden demokrasiyi koruma eğilimi göstermektedir. Takip eden üçüncü bölümde, söz konusu değerlerin alt başlıkları olarak belirlediği 14 özelliği (6'sı daha önceki anketlerden seçilen; 8'i yazarın belirlediği) tanıtan yazar, faktör analizi yöntemi ile sunduğu teorinin bu elemanlarını doğru kategorilerde sınıflandırdığını çalışmanın konusu olan 3 liberal demokrasi için doğrulamaktadır. Fakat hem kriterlerin seçimi konusunda öznel davranılmış olması hem de sadece 3 ülke için faktör analizi ile doğrulama yapıldığı için bu yaklaşımın diğer demokrasiler için genelleştirilmesinin sakıncalı olacağını kendisi de altını çizmektedir. Yazarın analizinde kullandığı birincil veri, Mayıs-Ağustos 2019 döneminde gerçekleştirilen saha çalışması ile 3 ülkede de uzman anket uygulama firmaları ile elde edilmiştir. Her ülke için yaklaşık 3000 gözlem elde edilmiştir ve anketin rastsallığı konusunda anket firmalarının sağladığı bilgiler ışığında ilgili literatür de incelendiğinde gözlem sayısının yeterli olduğu söylenebilir. Katılımcılar rastgele 4 gruba ayrılmış ve demokrasinin tehdit durumunda vatandaşların tepkilerini ölçümlemek için kendi ülkelerine yönelik demokrasi tehdidi içeren rastgele *kutuplaşma, seçimlerde yabancı müdahalesi, göç, diyet ve spor* başlıklı kısa metinler eklenerek anket sorularını bu metni okuduktan sonra yanıtlamaları istenmiştir. Yazarın önceki çalışmalarından "*Immigration Threat, Partisanship, and Democratic Citizenship: Evidence from the US, UK, and Germany*" başlıklı makalesi demokrasiye yönelik göç tehdidini irdelendiği için bu kitapta ilk iki tehdit unsurunun sonuçlarına yer verilmiştir. *Göç ve diyet ve spor* başlıklı kısa hikayeler kontrol grubu için kullanılmıştır.

Dördüncü bölüm ile, kitabın sorduğu soruları cevaplamaya başlayan Goodman, demokrasiye bir tehdit olmadığını durumda seçmelerin kendilerini nasıl konumlandığını karşılaştırmalı olarak ele alıyor. Ele alınan ülkeler içinde ABD'de iki partili seçim sistemi söz konusuken İngiltere ve Almanya da çok partili siyasi yaşamın olduğu vurgusunu yaparak 3 ülkedeki önde gelen siyasi partilerin kısaca okuyuculara tanıtıyor. Vatandaşların demokratik değer yargısı oluştururken mensup oldukları partinin taraftarı olarak hareket ettiği sonucuna varan yazar, 3 ülke için yaptığı siyasi parti analizi sonucu bütün ülkelerde seçmenlerin sağ ya da sol eğilimli partilerin taraftarı olduğu, sadece ABD'de iki partili sistemden kaynaklı olarak iki partiyi de desteklemeyen ama bağımsız seçmen grubunda kalarak demokrasinin tehdit durumunda aktif rol alma eğilimi olan bir grubun oluştuğu sonucuna ulaşıyor. İngiltere ve Almanya gibi çok partili siyasi yaşamın olduğu ülkelerin aksine ABD'de bu grubun ortaya çıkması ise az partili siyasi ortamın vatandaşın kendini ifade etmesi için yeterli ortam yaratamaması ile açıklanabilir olsa da yazar bu konuda bir yargıya varmamaktadır. Literatür ile uyumlu olarak seçilen ülkelerde, sol seçmenin demokrasinin koruyuculuğu noktasında daha aktif olarak yer aldığı, sağ seçmenin ise daha çok demokratik düzenin kültürel boyutuyla ilgilendiği ve aidiyete dayalı değerler üzerinden demokrasinin koruyuculuğunu yaptığı vurgulanmaktadır. Bu sonuçlar ışığından yazarın vardığı sonuç, önerdiği teori ile de uyumlu olarak sadece minimal demokrasi tanımından hareketle davranışa odaklanan vatandaşlık tanımının demokrasinin koruyuculuğu konusunda eksik kalacağı şeklindedir. İzleyen son 2 bölümde ise yazar, birincil veri ile elde ettiği demokratik tehdit durumlarında seçmenlerin hangi tepkileri verdiğini karşılaştırmalı olarak sunmaktadır.

Beşinci bölüm ile 'kutuplaşma' tehdidi karşısında vatandaşların nasıl pozisyon aldığını 3 ülke için önce toplu olarak sonra ülkelerin kendi özelinde karşılaştırmalı olarak sunan yazarın bütün ülkeler için vardığı ortak sonuç, kutuplaşmanın toplumların daha keskin şekilde parti taraftarlığına yöneldiği şeklindedir. 3 ülke arasında Almanya, siyasi kutuplaşmanın hali hazırda görece en az olduğu ülke iken, demokratik tehdit karşısında vatandaşların bu düşük kutuplaşma eğilimini koruduğunu göstermiştir. Diğer ülkeler içinse, kutuplaşmanın demokrasi için bir tehdit olarak görüldüğü ve eğilimlerin daha uç kutuplara doğru kaydığı gözlemlenmektedir. Kutuplaşmanın derinleşmesi muhalefet kanadında daha belirginken, hükümetteki ya da koalisyon ortağı partilerde ise daha durağan bir seyir izlemektedir. Çoğunlukçu sistemin olduğu ABD'de kutuplaşmanın diğer ülkelere göre daha güçlü bir tehdit algısı oluşturduğunu ve Demokratlarla Cumhuriyetçiler arasındaki kutuplaşmanın derecesinin arttığını vurgulamaktadır. Kutuplaşmanın, birbirinden uzak iki taraf ortaya çıkarmasının yanı sıra bu tarafların birbirini düşman olarak nitelemesinin asıl büyük tehdit olduğunu paylaşan Goodman, otoriter yönetimlerin bu aşırı ikilikten yararlandığını sonucu ulaşıyor.

Altıncı bölümde *seçimlerde yabancı müdahalesi* tehdidi karşısında vatandaşların demokrasiyi korumak adına hangi adımları attığını paylaşan yazar, önceki bölümden farklı olarak bu tehdidin *kutuplaşma* kadar vatandaşları mobilize etmediğini belirtmektedir. *Yabancı müdahalesi* konusunun demokrasi çalışmalarında tercih edilmeme ve sınırlı veri toplayabilme sebepleri ile geniş yer bulamadığını belirten yazar, bu açıdan literatüre yeni bir bakış sağlamaktadır. Dış müdahalenin seçimin sonuçlarını doğrudan değiştirmedini; fakat seçime katılımın ve demokratik kurumlara güveni azalttığını söyleyebiliriz. Bu görüşü paylaşan yazar, dışarıdan müdahale konusunda

Rusya'nın 2016-2017 yıllarında 3 ülkede de gerçekleşen başkanlık seçimi ile İngiltere'deki Brexit referandumunda oynadığı rol üzerinden vatandaşların tepkisini ölçümlenmiştir. Kutuplaşmanın aksine inanca dayalı değerler üzerinden değil ama davranışsal değerler üzerinde tepkilerin ortaya çıktığı görülmüştür. Ülkeleri kendi içinde parti bazında analiz ettiğinde ise daha belirgin ayrışmalar söz konusudur. ABD özelinde Cumhuriyetçiler dış müdahaleye karşı daha tepkili iken Demokratlar için aynı durum gözlenmemiştir. Seçimler söz konusu olduğunda parti taraftarlığının net şekilde ortaya konduğu malumdur. Brexit referandumu gibi toplumun genelini etkileyen ve particiliğin ön planda olmadığı durumlarda dış müdahalenin demokrasi tehdidi vurgusunun önemli bir katkı olduğunu söyleyebiliriz. Partiler arası siyasi kimliğin ortaya çıktığını savunan Goodman seçimlerin, demokratik istikrarsızlık teorisini doğrulamak için daha geçerli sonuçlar doğurduğunu; referandum gibi partiler arası geçişkenliğin mümkün olduğu durumlarda ise teorisinin doğrulanmadığını paylaşmaktadır. Belirtmemiz gerekir ki bu çıkarım İngiltere örneği için doğrulanmış olsa da yazar, bu bulgunun bütün gelişmiş demokrasiler için kabul edilebilirliği noktasında fikir beyan etmemiştir.

Son bölümde kitabın genel değerlendirmesi ve bulguların tartışılmasına yer veren yazar, önerdiği vatandaş temelli demokratik istikrarsızlık teorisinin gelecek çalışmalar açısından da yol gösterici olacağını belirtmektedir. Vatandaşlık değerlerinin söz konusu 3 liberal demokrasi için de demokratik tehdit karşısında aşırı uçlara eğilim gösterdiğini söylemektedir. Bireylerin demokrasiye yönelik tehdit karşısında taraflı davrandığını ve kutuplaşmayı üç ülkede de arttırdığı sonucuna varan yazara göre, bir başka deyişle, vatandaşlar demokrasiyi korumak için hareket ederken demokrasinin daha çok zarar görmesine yol açabilmektedir. Bu zarar, çoğunlukçu sistemin uygulandığı ABD ve İngiltere de daha baskın olmakta; Almanya gibi katılımcı parlamenter sistemde ise daha hafif etkiler göstermektedir. Bu çalışmanın ilgi odağı olan 3 ülkede de sağ ve merkez-sağ partilerin hükümette ve koalisyonda olduğunu vurgulayan yazar, bu konuda sol ve merkez-sol hükümetlerini konu alan çalışmaların literatüre katkı sağlayacağı temennisinin yanında son bir öneri ile kitabı sonlandırmaktadır. Ayrışan vatandaşların demokratik krizi daha da derinleştirdiği bulgusuna öneri olarak 'vatandaşlık eğitimi'ni veren yazar, bunun medyayı doğru kullanabilme ve münazara yapabilme ayağı olduğunu belirtse de kitabın sorduğu soruları yanıtlamaktan daha çok yeni sorular sorduğu konusunda öz eleştiri yaparak kitabını sonlandırmaktadır.

Goodman'ın belirttiği gibi hipotetik bir kısa metin üzerinden demokrasiye yönelik tehdidin irdelendiği bu çalışmada, önemli olan vatandaşların gerçek tehditler karşısında nasıl tepkiler vereceğidir. Yazarın bu çalışmasında önerdiği 'vatandaş temelli demokratik istikrarsızlık teorisi', çalışmada yer alan ABD, İngiltere ve Almanya için incelenmiş ve vatandaşların demokrasinin kriz durumlarında inisiyatif alma eğilimini göstermiştir. Kullanılan verinin birincil veri olması ve söz konusu 3 ülkede de sağ partilerin hükümet ya da koalisyon ortağı olması çalışmanın tutarlı sonuçlar sağlaması açısından önemli özellikleridir. Öte yandan, çalışmanın 3 ülke ile sınırlı olması, önerilen 'istikrarsızlık teorisi'nin tutarlılığı için yeterli bir veri sağlamaktan uzaktır. Öte yandan seçilen ülkelerin parti ve seçim sistemlerinin farklı özellikler sergiliyor olması da karşılaştırmalı çalışma yaparken benzer özellikler olmadığından yanıltıcı olabilmektedir. Tüm bu noktaların yanında yazarın ortaya attığı teoriyi destekleyen sonuçlar bulmuş olması demokrasinin maruz kaldığı tehditlerin yansımalarını daha iyi anlamak açısından değerli bakış açıları sunmaktadır.

Sonuç olarak, Sara Wallace Goodman'ın bu kitabı, demokrasinin kriz dönemlerinde vatandaşların oynadığı role yönelik geliştirdiği teori ve sunduğu sonuçları ile literatüre katkı sağlamaktadır. Kitap, demokrasi, demokrasinin yozlaŐması, seçmen davranıŐı ve kutuplaşma konularına ilgi duyan bütün araŐtırmacılara ve genel okuyuculara yarar sağlayacaktır.